

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
Rektor Sh. Strojiddinov
2018 yil “28” 11

“KELISHILDI”
Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi
2018 yil “7” 12

Ro‘yxatga olindi: № BD-5120100-2.07
2018 yil “24” 11

HOZIRGI ADABIY JARAYON

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar
Ta‘lim sohasi: 120000 – Gumanitar
Ta‘lim yo‘nalishi: 5120100 – Filologiya va tillarni o‘qitish
(o‘zbek tili)

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2018 yil "7.12" dagi "100"-sonli buyrug'ining 4 -ilovasi bilan fan dasturi ro'yxati tasdiqlangan.

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashining 2018 yil "21" 11 dagi 5 - sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

Fan dasturi Alisher Navoiy nomidagi o'zbek tili va adabiyoti universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Rasulova U.Y. -TOSHDOTAU, "Adabiyot nazariyasi va zamonaviy adabiy jarayon" kafedrasida dotsenti, f.f.n.

Taqrizchilar:

Yoqubov I. - TOSHDOTAU dotsenti, f.f.d.

Qahramonov Q. -TDPU professori, f.f.d.

Fan dasturi Alisher Navoiy nomidagi o'zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2018 yil "28.08" dagi 1 - sonli bayonnomasi).

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

"Hozirgi adabiy jarayon" fani bevosita adabiy jarayondagi yangilanishlardan talabalarni boxabar qilishi bilan birga ularni baholashga o'rgatadi. Amaliy jihatdan esa talaba adabiy jarayonning faol ishtirokchisiga aylanadi. "Hozirgi adabiy jarayon" fani nafaqat o'zbek adabiyoti, balki jahon adabiyotida kechayotgan yangilanishlardan ham talabani xabardor qiladi. Fan ana shunday masalalari bilan dolzarblik kasb etadi.

"Hozirgi adabiy jarayon" fani talabani faol kitobxonlikka, badiiy asarni tahlil qila olish malakasini hosil qilishga, turli uslubga mansub ijodkorlar to'g'risida yaxlit tasavvur berishi jihatidan ahamiyatli sanaladi.

II. O'quv fanining maqsadi va vazifasi

Mazkur fanni o'qitishning asosiy maqsadi – adabiy jarayondagi asosiy tamoyillar yuzasidan chuqur bilim berish, epik, lirik, dramatik asarlarning hozirgi davr bilan bog'liq qirralarini, xususan, milliy istiqlol g'oyalariiga daxldor jihatlarini talabalarga uqtirish mazkur fanning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, adabiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. Talaba:

– eng muhim epik, lirik, dramatik asarlarni tahlil qilish, adabiy tanqidchilik bilan hozirgi adabiy jarayonni bog'lab tushuntirish kategoriyalari to'g'risida bilimga ega bo'lishi;

- bugungi adabiyotda kechayotgan jarayonlarni tahlil qila olishi, o'zbek adabiyotining bugungi holatini dunyo adabiyotida kechayotgan jarayonlarga qiyoslay bilishi va ulardan foydalana olishi ko'nikmasiga egallashi;

– badiiy asarni tushunib, anglab, tahlil qilib o'qiy olishi, badiiy ijod falsafasini, psixologiyasini adabiy siymolarning ijod laboratoriyasi misolida tushunish malakalariga ega bo'lishi kerak.

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-modul. Adabiyotga e'tibor – ma'naviyatga, kelajakka e'tibor

Adabiyotga e'tibor – ma'naviyatga, kelajakka e'tibor

Istiqlol davrida adabiyot sohasidagi yangilanishlar. Adabiy jarayonning asosiy tamoyillari. Adabiy jarayon va jahon adabiyotidagi yangiliklar, jamiyat hayotini real va obrazli ifodalash, xarakter yaratishdagi o'ziga xosliklar.

Hozirgi adabiy jarayon fanining adabiyotshunoslikdagi o'rni

Zamonaviy asarlar mohiyati, ijod jarayonini baholashda adabiy tanqid, adabiyot nazariyasi bilan bog'liqlik. Fanning vazifalari. Hozirgi adabiy jarayonga xos jihatlari

Globalashuv davri o'zbek adabiyoti

Mustaqillik davrida yaratilgan badiiy asarlar. Yangilanishlar jarayonida inson mohiyati masalasi. Ommaviy madaniyatning kitobxon ma'naviyatiga ta'siri muammosi. Badiiy adabiyotda janrlar sinkretizmi masalasi. San'atlararo aloqadorlik.

Hozirgi o'zbek she'riyatida janrlar

Hozirgi she'riyatning asosiy xususiyatlari. She'riyatda komil insonni shakllantirishda milliy g'oya va mafkuraning roli. She'riyatdagi shakliy izlanishlar.

Hozirgi o'zbek adabiyotidagi realistik tasvir va modern yo'nalishi aro munosabatlar: bahslar, konsepsiyalar, hozirgi she'riyat: yangi o'zbek poeziyasida vaznlar, mavzular, lirik qahramon

Hozirgi nasr xususiyatlari

Hozirgi hikoyachilikdagi yangilanish tamoyillari. Hikoya janri mohiyati. Undagi uslubiy izlanishlar. Hikoyada qahramon masalasi.

Hozirgi o'zbek qissalari

Hozirgi qissachilikdagi yetakchi tamoyillar. Janr tarixi haqida ma'lumot. Qissaning janr mohiyati. Qissa mavzulari tahlili. Tarixiy, detektiv, fantastik, badiiy-tahliliy, biografik qissalar. O'zbek qissalarida qahramon muammosi

Hozirgi o'zbek romanchiligi

O'zbek romanchiligi namunalari. Mustaqillik davrida yaratilgan o'zbek romaniga xos xususiyatlar. Hozirgi romanlarda falsafiy-estetik asos-konsepsiya, hozirgi tarixiy romanlar, hozirgi trilogiyalar. Hozirgi o'zbek romanchiligidagi janriy izlanishlar.

Muallif – qahramon-kitobxon munosabati

Ijodkor niyati. Ijod laboratoriyasi. Qahramon dunyoqarashi, mohiyatini anglash. Asarni uqish jarayoni, muallif maqsad, niyatini tushunish.

Hozirgi dramaturgiyaning umumiy ko'rinishi

Hozirgi dramalar janri, qahramonlar, tarixiy shaxslar haqidagi dramalar muammosi. Mumtoz asarlarning hozirgi paytda o'rganilishi, funksiyasi. Hozirgi adabiy jarayonga xos qonuniyatlar.

Yosh ijodkorlar faoliyati

Yoshlar ijodida vatan, milliy o'zlik mavzusi. Yoshlar uyushmasi va oliy ta'lim bilan hamkorlik. Matbuotdagi asarlarning tahlili.

IV. Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulot talabalarni adabiy jarayonga doir ma'lumotlar bilan mustaqil tanishishga, ularni adabiy jarayonda paydo bo'lgan turli janrdagi asarlarni nazariy jihatdan tahlil va talqin qilishga yo'naltiradi. Talabalar to'plagan bilimlarini dars vaqtida munozara yoki ma'ruza ko'rinishida himoya qiladi. Amaliy mashg'ulotlarda talabalar adabiy jarayon fanining o'ziga xos xususiyatlariga doir ilmiy masalalarni o'rganadilar.

Amaliy mashg'ulot uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Hozirgi o'zbek romanlari tahlili.
2. Hozirgi o'zbek qissalarida yoshlar obrazi.
3. Hozirgi hikoyachilik: janriy izlanishlar.
4. Hozirgi o'zbek she'riyati tahlili.
5. Hozirgi bolalar adabiyoti.
6. O'zbek dramaturgiyasida qahramon masalasi.
7. Yosh nosirlar asarlari tahlili.

Izoh: Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan amaliy mashg'ulotlar uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

V. Seminar mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlari talabalarni hozirgi adabiy jarayonga oid ma'lumotlar bilan mustaqil tanishishga, adabiy jarayondagi lirik, epik, dramatik asarlarni tahlil va talqin etishga yo'naltiradi. Talabalar egallagan bilimlarini dars chog'ida munozara yoki ma'ruza shaklida himoya qiladi. Seminar mashg'ulotlarida talabalar hozirgi adabiy jarayonning bir qator ilmiy muammolari to'g'risida amaliy ko'nikma va malaka hosil qiladilar.

Seminar mashg'ulotlari uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Roman, qissa, hikoyada tarixiy shaxslar talqini.
2. Zamonaviy adabiyotda ayol xarakteri.
3. Qissada milliy an'ana talqini.
4. Hozirgi o'zbek lirikasidagi o'ziga xosliklar.
5. Hozirgi o'zbek hikoyasida qahramonlar masalasi.
6. Hozirgi komediyalardagi yutuq va kamchiliklar.
7. Hozirgi o'zbek adabiyotida ma'rifiy masalalarning badiiy talqini.

Izoh: Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan seminar mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

VI. Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

“Hozirgi adabiy jarayon” fanini o'rganuvchi talabalar auditoriyada olgan nazariy bilimlarini mustahkamlash va amaliy masalalarni yechishda ko'nikma hosil qilish uchun mustaqil ta'lim tizimiga asoslanib, kafedra o'qituvchilari rahbarligida, mustaqil ish bajaradilar. Bunda ular qo'shimcha adabiyotlarni o'rganib hamda Internet saytlaridan foydalanib referatlar va ilmiy dokladlar tayyorlaydilar, amaliy va seminar mashg'ulotlari mavzusiga doir uy vazifalarini bajaradilar, ko'rgazmali qurollar va slaydlar tayyorlaydilar.

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik;
- seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik;
- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabaning o'quv, ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fan bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy ta'lim.

Mustaqil ish uchun quyidagi topshiriqlarni bajarish tavsiya etiladi:

1. “Sharq yulduzi” da e’lon qilingan romanlar tahlili.
2. “Yoshlik” da e’lon qilingan qissalar tahlili.
3. “Kitob dunyosi”da e’lon qilingan hikoyalar tahlili.
4. Normurod Norqobilovning qissalari tahlili.
5. Isajon Sultonning romanlari tahlili.

Izoh: Tavsiya qilingan mazkur mavzulardan mustaqil ta’lim uchun uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish mumkin.

VII. Asosiy va qo’shimcha o’quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Норматов У. Ижод сеҳри, Т.: – Шарқ, 2007.
2. Расулов А. Бадиийлик – безавол янгилик. Т.: – Шарқ, 2007.

Qo’shimcha adabiyotlar

1. Каримов И. Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор. Т.: Ўзбекистон, 2009.
2. Мирзиёев Ш. Эркин ва фаравон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2016.
3. Мирзиёев Ш. Буюк келажакимизни мард ва олижноб халкимиз билан бирга курамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2017.
4. Алимбеков А. Юлдузнинг беш қирраси. – Т.: Мухаррир, 2012.
5. Аъзам Э. Шовқин. Т.: Ўзбекистон, 2011.
6. Жўрақулов У. Худудсиз жилва. – Т.: Фан, 2006.
7. Йўлдошев Қ. Ёник сўз. – Т.: Янги аср авлоди, 2007.
8. Каримов Б. Қодирий соғинчи. – Т.: Фан, 2004.
9. Норматов У. Кўнгилларга кўчган шеърят. – Т.: 2006.
10. Норматов У. Ижодкорнинг даҳлсиз дунёси. – Т.: 2009.
11. Расулов А. Бетакрор ўзлик. – Т.: Mumtoz so’z, 2009.
12. Расулов А. Услуб – истеъдод портрети. – Т.: 2013.
13. Расулова У. XX аср ўзбек қиссалари тадрижи. – Т.: 2012.
14. Санжар Содик. Ижоднинг ўттиз лаҳзаси. – Т.: Шарқ, 2005.
15. Султон И. Озод. Т.: Шарқ, 2012.
16. Улуғов А. Қалб қандили. Академнашр, 2013.
17. Дўстмухаммад Х. Ижод – кўнгил мунавварлиги. – Т.: Мумтоз сўз, 2010.
18. Шарафиддинов О. Ижодни англаш бахти. – Т.: Шарқ, 2004.
19. Ўзбек модерн шеърят. Т.: Янги аср авлоди, 2003.
20. Қурононов Д. Завқимдан бир шингил. – Т.: 2013.
21. Қўшжонова М. Ўзбекнинг ўзлиги. – Т.: Мерос, 1994.
22. Ғафуров И. Ҳаё – халоскор. – Т.: 2006.
23. Ҳамдамов У. Янгиланиш эҳтиёжи. – Т.: 2002.

24. Ҳамдамов У. Бадий тафаккур тадрижи. – Т.: Янги аср авлоди, 2002.
25. Ҳаққулов И. Бадий ижод иқлими. – Т.: 2010.
26. Rasulova U. Hozirgi adabiy jarayon. Mumtoz so'z, 2014.

Интернет сайтлари

1. www.literature.uz
2. <http://ziyonet.uz>
3. <http://natlib.uz>
4. <http://www.bukinistu.ru>
5. <http://www.tutoronline.ru>